

Sobre el plural de l'indeïnit *un*

CARLES RIERA

En aquesta nota tractem, tal com diu el títol, del plural de l'indeïnit *un* –incloent-hi, naturalment, la seva forma femenina *una*–, ja que presenta algunes particularitats.

Per començar, notem que la forma *un/una* pot tenir valor numeral, cas en què pròpiament no té plural (llevat que acompanyi substantius *pluralia tantum*), sinó que inicia la sèrie numèrica que continua amb *dos/dues, tres*, etc., o que es contraposa a quantitius plurals com *bastants, molts*, etc., o a locucions com *més d'un/una*. Exemples:

- [1] *Un i un fan dos.*
- [2] *El meu oncle ha comprat una casa, no dues* (DGLC, s.v. *un una*; notem que, en aquest cas, *una* es pronuncia amb èmfasi; sense èmfasi, més aviat diríem *El meu oncle n'ha comprada una, de casa, no dues*). *Us he demanat unes tenalles, no dues* (GDLC, s.v. *un una*; ací el plural *unes* precedeix un *pluralia tantum*; notem també que *unes* es llegeix amb èmfasi; sense èmfasi seria: *N'he demanades unes, de tenalles, no dues*).
- [3] *De diccionaris no en tinc un, sinó bastants.*

Per altra banda, existeix l'indeïnit *algun/alguna*, que denota 'un petit nombre indeterminat de persones o de coses, i a vegades també una de sola'; té el plural regular: *alguns/algunes*.

- [4] *Compraré alguna pintura de les teves. Compraré algunes pintures de les teves.*
- [5] *Si veig algun dels teus germans... Si veig alguns dels teus germans...*

1. PLURAL DE L'ARTICLE

Si la forma *un/una* fa d'article indeïnit i acompanya immediatament o mediatament un substantiu, sol tenir el plural regular: *uns/unes*. Exemples:

- [6] SINGULAR: *Un home qualssevol*; PLURAL: *Uns homes qualssevol*.
- [7] SING.: *Visitaré una amiga de l'Enric*; PL.: *Visitaré unes amigues de l'Enric*.
- [8] SING.: *He vist una bonica posta de sol*; PL.: *He vist unes boniques postes de sol*.

Ara bé, quan es vol donar una idea partitiva, s'empra, com a plural de l'article *un/una*, la forma (adjectiu indeïnit) *alguns/algunes*:

- [9] SING.: *Un jugador estranger dels molts que té el Deportivo marcà dos gols*; PL.: *Alguns jugadors estrangers dels molts que té el Deportivo marcaren dos gols*¹.

De manera que l'ús de *alguns/algunes* o *uns/unes* depèn del matís més o menys partitiu de l'expressió. Compareu:

- [10] *Aquí hi ha uns (uns pocs) números de «Cavall Fort» poc interessants. / Aquí hi ha alguns (un nombre més gran) números de «Cavall Fort» dels més interessants.*

Val a dir que quan ens referim a parts del cos humà que van de dues en dues (per exemple, ulls, mans, peus...) sempre fem servir, en plural², *uns*, i mai *alguns*: *Va fer uns ulls com unes taronges. El penal fou degut a unes mans del defensa. Aquell músic tenia unes mans d'or. Uns cartutxos buits alarmen la policia a Alemanya. Consells per a desenvolupar uns peus més sans*. Per analogia: *A l'Hospital del Senglar menjarem uns deliciosos peus de porc*.

I encara val a dir que l'article indeïnit plural *uns/unes* davant un numeral significa 'aproximadament', 'si fa no fa', 'cap a': *Fa unes dues hores que s'espera. Val uns tres euros*.

2. PLURAL DEL PRONOM

Anàlogament al que acabem de veure, si la forma *un/una* fa de pronom (indeïnit), és a dir, constitueix el nucli d'un sintagma nominal, pot tenir el plural de dues maneres.

Té el plural *uns/unes* quan expressem idea de limitació (o singularitat), és a dir, quan ens referim a una llista tancada d'elements d'una sèrie, quan destaquem uns éssers en contraposició als restants.

En canvi, té el plural *alguns/algunes* quan expressem una idea pròpiament partitiva, o sigui quan ens referim a una llista oberta d'elements, quan no volem destacar uns éssers en contraposició als restants, quan es tracta, en definitiva, de l'ús pròpiament plural (en el sentit llati de *plures*, o sigui 'diversos', 'uns quants', 'bastants', 'molts').

1. Exemple traduït (l'estructura en singular) de la GDLE, § 5.2.1.3.
2. Recordem que en algunes llengües existeix la categoria gramatical ano-

menada *dual*, que assenyalava el nombre i que inclou una idea concreta de pluralitat: la de dos.

Per tant, podem dir que com més petit és el nombre d'elements a què ens referim (dos, tres...), més hi escau *uns*; i viceversa.

Hi podem afegir que *uns/unes* són com uns singulars semàntics, encara que morfològicament representen un plural³. Com observa el DCVB (s.v. *un una*), l'adj. o pron. *un una* significa «no vari; que constitueix una unitat. *Déu és un en trinitat*, Lull, Cont, 346,17». No cal dir que el plural d'aquest valor de *un una* és *uns unes*, com es pot veure en aquests exemples del mateix DCVB: *Quantes coses han a esser, aytant solament poden durar en lur esser quant són unes* (Genebreda, Cons. 154), *Oh catalans que a l'altre mar sou junts..., s'acosta el dia que serem tot uns* (Maragall, Enllà 22)⁴, *No era cert que totes les dones fossin unes, com sostenia l'Ibo* (Vayreda, Puny. 112).

Naturalment, existeixen casos fronterers, en què s'accepten totes dues solucions. Passa una cosa semblant en altres llengües⁵. Existeix una estructura alternativa, 'entre... hi ha...', com anirem veient.

Vegem els exemples repartits en tres apartats: primer, els casos de plural amb *uns/unes*, després els de plural amb *alguns/algunes* i, finalment, casos fronterers.

EXEMPLES DE PLURAL AMB UNS/UNES

Comencem pels exemples del plural *uns/unes*, és a dir la forma no partitiva:

[11] *Amb l'aparició a Sitges de la revista L'Amic de les Arts, els dos aliats disposen d'una tribuna de qualitat i difusió per acreditar-se com uns dels principals valedors d'un ideari estètic i polític que, en paraules de Vinyet Panyella, «s'havia format al voltant del triangle Prat-Ors-Maurras»* (A. RAFANELL, *La il·lusió occitana*, pp. 684-685; notem que es parla d'únicament «dos aliats», o sigui d'un nombre reduït d'elements).

[12] *Segons la meva informació, uns dels primers a usar el mot economicisme van ser els catòlics socials alemanys a mitjan segle XIX* (*Qüestions de Vida Cristiana*, 222, p. 123; notem que, dient «dels primers», ja entenem que no poden ser gaires; una alternativa seria dir: *Segons la meva informació, entre els primers a usar el mot economicisme hi havia els catòlics socials alemanys a mitjan segle XIX*).

[13] *Les feines de preparació del terreny constitueixen uns dels costos de producció més importants en el conreu de cereals* (notem el sentit limitat de l'expressió «dels costos de producció més importants»).

[14] *... la recompensa del just i el càstig del pecador són uns dels articles essencials de l'ensenyament dels savis* (es tracta d'únicament dos elements: «la recompensa del just i el càstig del pecador»).

[15] *Uns dels primers beneficiats, segons Garrido, seran els malalts hospitalitzats* (essent «els primers beneficiats», no poden ser gaires).

[16] *D'aquesta església cal destacar també les restes dels seus frescos,*

uns dels més importants del preromànic (no deuen ser gaires, les restes dels frescos).

[17] *L'extensió del consum d'alcohol per part de la població i l'augment del consum de drogues il·legals han convertit les drogodependències i les complicacions físiques associades en uns dels més greus problemes sanitaris del món occidental*⁶ (es tracta d'elements d'una llista tancada).

[18] *Els pacients d'hemodiàlisi, sobretot els que resideixen en nuclis petits de zones rurals, van ser uns dels més afectats per l'aïllament obligat de divendres* (de pacients d'hemodiàlisi i que a més resideixin en nuclis petits de zones rurals no n'hi pot pas haver gaires).

[19] *Microsolfi Danone ocupen uns dels primers llocs d'una llista en la qual el tracte als empleats i la igualtat entre homes i dones fan pujar punts* (notem que es tracta de dues úniques empreses).

[20] *Sol León i la seva inseparable parella professional i sentimental, el britànic Paul Lightfoot, són uns dels coreògrafs fixos de la Naderlan Dans Theater* (s'entén «uns dels pocs coreògrafs fixos»).

[21] *Confiem que vosaltres també voldreu ser uns d'aquests col·laboradors* (d'una carta adreçada a dues persones convidant-los a subscriure's a una revista).

[22] *Farem una passejada per uns dels poemes corporis més emblemàtics de Brossa* (els poemes corporis i emblemàtics de Brossa no deuen ser gaires).

[23] *... professionals vinculats als mitjans de comunicació (escrits i orals), perquè sovint són un dels col·lectius més creatius en neologia lèxica d'àmbit general i uns dels transmissors de les unitats*

3. Podem relacionar aquest fenomen amb el dels *pluralia tantum*, com ja hem vist.

4. Notem que en aquesta combinació de 'tot + uns', el primer mot té un valor adverbial (equivalent a *del tot*) i per això tendeix a ser invariable. Sovint és aconsellable de canviar aquest *tot* adverbial per la locució *ben bé*: *Els seus dibuixos en novel·les s'han convertit en tot uns clàssics de les aventures* (Cavall Fort, 1088, p. 5) → ... en *ben bé uns clàssics*... Més exemples: *Es vanaglorien de ser tot uns demòcrates. Semblen tot uns tècnics de la matèria. He de dir que sou tot uns craks. Sou tot uns pro-*

fessionals, tot uns experts. Els habitants d'aquell país es van convertir en tot uns senyors.

5. Com ara en anglès: «En rigor l'anglès no disposa d'un article indefinit plural; els articles indefinits plurals *uns* i *unes* es tradueixen en anglès pel determinant *some*» (L. HEVLY, *Gramàtica anglesa*, IV, p. 61). En castellà –vegeu *Gramàtica descriptiva de la llengua espanyola* (GDLE, I, § 5.2.1.3.)– hom distingeix entre el valor d'article indefinit de *uno* (plural *unos*) i el valor partitiu plural (*algunos*).

6. Aquest exemple procedeix del nostre *Manual de redacció científica*, p. 89.

neològiques creades en diversos àmbits... (Observatori de Neologia, *Llengua catalana i neologia*, Barcelona 2004, pp. 14-15; noteu la correlació un/uns).

- [24] SING.: *La foguera és un dels principals reclams de la nit de Sant Joan*; PL.: *Les fogueres són uns dels principals reclams de la nit de Sant Joan*.

Val a dir que, com observa el DCVB (s.v. *un una*), el pron. o adj. indefinit *un una* «indica una persona o cosa en correlació amb una altra, contraposant el pronom o adjectiu *un* al pronom o adjectiu *altre*». I dona exemples d'aquesta construcció en plural (copiem únicament els que contenen el plural *uns... altres...*): *No mou barales entre uns frares e altres* (Hom. Org. 2), *En so que los hòmens són justs e los altres són peccadors* (Llull, Cont. 315,14), *Uns esbossen lo camí, / de verdor altres l'enramen* (Verdaguer, Idil·lis). «*L'un a l'altre* (i ant. *la un a l'altre* o *l'un l'altre*)»: *Esperaven los uns los altres* (Llull, Blanq. 78), *Con hajen feytes tantes injúries les unes a les altres* (Llull, Gentil 268), *E que los huns ajudaren los altres* (Muntaner, Cròn. c. 17).

EXEMPLES DE PLURAL AMB ALGUNS/ALGUNES

Vegem ara casos en què el plural de *un/una* s'expressa mitjançant *alguns/algunes*, és a dir, la forma partitiva:

- [25] *Potser podria afegir que alguns dels primers tractats europeus de medicina, dietètica, filosofia, cirurgia o gastronomia eren també escrits en llengua catalana* (Quim Monzó, fragment del discurs inicial de la Fira del Llibre de Frankfurt, octubre del 2007; notem que els tractats en qüestió són molts).

- [26] *Hi ha diversos tipus de medicaments broncodilatadors. Alguns dels més emprats són els beta-estimulants*⁷ (com que diu «diversos», podem entendre que és millor fer servir *alguns* que no pas *uns*; també podríem dir: *Entre els més emprats hi ha...*).

- [27] *Raimon Pannikar és amic d'Herbert, de Hans Küng i d'alguns dels més importants filòsofs actuals* (es tracta d'una llista àmplia de filòsofs).

- [28] *Aquesta agrupació ha participat en alguns dels més importants certàmens internacionals* (de certàmens internacionals n'hi ha molts).

- [29] *Els tres últims temes estan destinats a l'estudi d'alguns dels més importants models de determinació de la renda nacional de l'equilibri* (entre molts models).

- [30] *Pretenem que l'estudiant conegui, teòricament i pràctica, alguns dels mètodes més rellevants que es fan servir en les simulacions* (la llista és oberta, i hi pot haver qui-sap-los mètodes).

- [31] SING.: *Un dels jugadors estrangers marcà dos gols*; PL.: *Alguns dels jugadors estrangers marcaren dos gols*.

Veurem ara un exemple en què apareix el pronom feble *en* en correlació amb *alguns/algunes*:

- [32] SING.: *M'interessen diverses qüestions; aquesta n'és una* (noteu: ... *n'és una* = *és una d'aquestes qüestions*); PL.: *M'interessen diverses qüestions; la ciència i la tècnica són algunes* (noteu: *en són algunes* = *són algunes d'aquestes qüestions*) (s'ha d'entendre «algunes d'entre moltes»).

I ara un altre exemple similar, en què cal esmenar *uns/unes* per *alguns/algunes*:

- [33] *Tot i que la ciència ha anat relaxant el seu vincle amb la filosofia, tan estret en una etapa inicial, moltes de les qüestions que planteja tenen una arrel filosòfica i, recíprocament, algunes de les descobertes de la ciència inspiren noves preguntes a la filosofia i a la vida. Les qüestions referents al temps i a la memòria en són unes* → ... *en són algunes*. (D. Jou, *El laberint del temps...*, p. 15; novament algunes d'entre moltes)

EXEMPLES AMB CASOS FRONTERERS

Com sol passar en gramàtica, existeixen casos fronterers, en què dubtarem entre les dues solucions. Exemples:

- [34] *Unes de les / algunes de les alteracions del comportament més freqüents en la població actual són les que afecten el sistema nerviós* (en aquest cas depèn de si les alteracions més freqüents són poques o moltes)⁸. Solució alternativa: *Entre les alteracions del comportament més freqüents en la població actual hi ha les que afecten el sistema nerviós*.

- [35] *Un cop finalitzat el màster, els alumnes es convertiran en uns dels / alguns dels professionals més valorats del mercat* (poden ser pocs o molts).

- [36] *Uns dels temes que s'hi inclouran són l'avaluació de l'estudiant i la planificació curricular* (notem que aquest exemple és paral·lel a l'anterior: es tracta també únicament de dos elements, que són l'avaluació de l'estudiant i la planificació curricular, però com que el subjecte el trobem posposat al verb, tampoc no ens sona malament de començar la frase amb «Alguns dels temes», perquè no és fins més endavant que, en la lectura del text, advertim que es tracta solament de dos elements). Una alternativa seria dir: *Entre els temes que s'hi inclouran hi ha l'avaluació de l'estudiant i la planificació curricular*.

- [37] *Aquest informe posa el dit a la nafra d'uns dels / alguns dels factors que*

7. Exemple del *Manual de redacció científica*, p. 89.

8. Ídem nota 6.

més condicionen la tardana emancipació dels joves (depèn de si els factors són pocs o molts).

- [38] *Mitjançant la visita a aquests indrets es tracta d'explicar uns dels / alguns dels espais de pràctica científica.*
- [39] *A continuació s'ofereixen uns dels / alguns dels primers exemples de rebel·lió de redactors.*
- [40] *Segur que són uns dels / alguns dels millors clients que té la firma comercial de begudes.* ◆

BIBLIOGRAFIA

- ALCOVER, Antoni M. – Francesc de B. MOLL, *Diccionari català-valencià-balear* (10 volums), Palma de Mallorca 1930-1968 (= DCVB).
- BOSQUE, Ignacio – Violeta DEMONTE, *Gramàtica descriptiva de la llengua espanyola*, I, II, III, Espasa, Madrid 1999 (= GDLE).
- FABRA, Pompeu, *Diccionari general de la llengua catalana*, Catalònia, Barcelona 1932 (= DGLC).
- *Gran diccionari de la llengua catalana*, Enciclopèdia Catalana, Barcelona, 1998 (= GDLC).
- HEVLY, Martin Louis, *Gramàtica anglesa* (5 volums), Ruaix, Moià 1995-2003).
- RIERA, Carles, *Manual de redacció científica*, Claret, Barcelona 2005.

Pensar-s'ho o pensar-s'hi?

ROBERT GÓMEZ-TEN (Universitat de Girona)

Aquest article fa referència a l'article de Roser Latorre de LENGUA NACIONAL, núm. 51

En un context com el següent:

–Em podries deixar 3.000 euros?

–Home, noi... ara de cop...

–Bé, és que tinc una mica de pressa perquè vaig escanyat. Va, *pensa-t'ho* i demà m'ho dius / Va, *pensa-t'hi* i demà m'ho dius.

Per si no és prou obvi per a tothom, començaré aquest article afirmant que constatar obvietats, en llengua, sol ser superflu a més de redundant. En la realitat, però –en la realitat quotidiana i diària, s'entén–, sol ser molt freqüent. Constatar obvietats de la realitat és, en canvi, sa i fins i tot convenient per a poder analitzar aquesta mateixa realitat amb alguns mètodes d'anàlisi. La llengua n'és un, a més de ser-ne un constructe sistemàtic i simptomàtic. Per això, abans d'entrar a valorar la descripció que els diccionaris i la gramàtica fan d'aquest fenomen lingüístic cal que sapiguem ben bé què ens en diuen:

Pel que fa al DIEC2, a l'entrada *pensar*:

«2 4 intr. pron. [Lèxic Comú] **pensar-s'hi** No llançar-se a fer una cosa irreflexivament.»

Pel que fa al *Gran diccionari de l'Enciclopèdia Catalana*:

«4 **pensar-s'hi** (o **pensar-s'hi bé**) No llançar-se a fer una cosa a la babalà.»

Pel que fa a l'*Hiperdiccionari de l'Enciclopèdia Catalana*:

«**pensar bé** (d'algú) Pensar que és bo, honorat, etc.

no pensar en demà / no pensar en el demà No ésser previsor.

estar lluny de creure (alguna cosa) / **estar lluny de pensar** (alguna cosa) / **estar lluny de fer** (alguna cosa) No creure-la, no pensar-la, etc, en absolut. *Estic lluny de pensar això que dius.*

pensar v/intr filol Copsar intel·lectualment, conscientment, exercir l'home de jutjar, d'abstreure, de fer interferències. *L'ofici del filòsof és pensar.*

pensar v/intr Posseir la facultat de pensar. *Jo penso, doncs jo sóc.*

pensar a (fer alguna cosa) No oblidar-ho. *No he pensat a dir-li-ho: se me n'ha anat de la memòria.*

pensar en (una persona, una cosa) Tenir-la present a l'esperit. *En qui penses? En què penses? Mai no penses en mi.*

pensar v/tr Concebre, judicar alguna cosa, tenir el propòsit de fer alguna cosa. *Ja et diré el que ell pensa. No diu mai el que pensa. Nosaltres pensem sortir a les sis.*

pensar amb els peus fig. anat anim Equivoicar-se per manca de reflexió.»

Pel que fa al *Diccionari català-valencià-balear*, a l'entrada *pensar* **1. b)**:

«intr. i refl. *Que l'hom se sia... ben pensat en los seus peccats*, Eximenis Conf. 4. *E si bé*

t'i pensaves, e quantes persones són...?, Genebreda Cons. 75. *Si algunes coses comenses, al comensament pensa't com finaran*, Jahuda Prov. 18. **Pensar-s'hi** (en una cosa, a fer una cosa): fixar-hi l'enteniement amb atenció abans de fer-la; no fer-la irreflexivament. *Pensa-t'hi bé, que és per tota la vida*, Vilanova Obres, xi, 83. *No ens hi pensem més*, Pons Auca 70.—»

Pel que fa al *Diccionari d'ús dels verbs catalans: règim verbal i canvi i caiguda de preposicions*:

«9. **pensar-s'hi** Dubtar abans de fer una cosa. *Si s'hi pensa, ens dirà que no a la proposta. No t'hi pensis i tira't a l'aigua.*»

Per a fer-nos una idea del ventall lingüístic que abasta aquest verb hem de tenir en compte que hi ha:

A: *Pensar-se-les* (clític lèxic, que fa variar el significat de tot el verb).

B: *Pensar-hi*, on *hi* seria el complement de règim verbal (*pensar en* + sintagma nominal (SN) / a + oració) (Solà *et al.*, 2002: 1111, 1114 i 1905).

C: *Pensar-se* 'creure'. (Solà *et al.*, 2002: 942)

Així, doncs, estem en condicions de poder afirmar que *pensar-se* seria el verb *pensar* en forma i funció reflexives + *ho* que seria un OD d'un sintagma nominal (SN) o bé tota una oració (cf. Solà *et al.*, 2002: 2027).